

ZNANJE I OBRAZOVANJE U FUNKCIJI BRŽEG PRIVREDNOG RAZVOJA BOSNE I HERCEGOVINE

Doc.dr. Husein Mehmedović, email: mehmedovic.gr@gmail.com

Internacionalni univerzitet Travnik u Travniku

Sažetak: Nedovoljan privredni razvoj pojedinih država može se pripisati nedovoljnom finansijskom ulaganju u znanje i obrazovanje. Jedna od takvih država je Bosna i Hercegovina. Vlasti na svim nivoima do sada su u budžetima planirala minimalna sredstva u razvoj ove oblasti. Koliki je značaj znanja i obrazovanja u razvoju privrede i društva možemo vidjeti na primjeru Republike Turske koja je zahvaljujući adekvatnom pristupu ovoj oblasti društvenog života uspjela vratiti cjelokupni dug MMF-u i razviti svoju privredu do tog stepena da je danas Turska jedna od razvijenijih zemalja regiona. Kako riješiti problem nedovoljnog privrednog razvoja Bosne i Hercegovine? Odgovor je veoma jednostavan. Prezentovani model prikazuje primjer država poput Turske i drugih razvijenih država. Znanje kao jedan od resursa kojim raspolaže Bosna i Hercegovina je potrebno tretirati sa poštovanjem, koristeći ga za razvoj naše zemlje. Međutim, do sada smo imali suprotna iskustva. Naime, lako smo se odricali mladih ljudi koji raspolažu sa znanjima deficitarnim i kod nas i u svijetu, a koji odlaze u inostranstvo bez povratka.

Ključne riječi: znanje, obrazovanje, privredni razvoj.

KNOWLEDGE AND EDUCATION IN THE FUNCTION OF FASTER ECONOMIC DEVELOPMENT OF BOSNIA AND HERZEGOVINA

Abstract: Insufficient economic development of some countries can be result of insufficient financial investments in knowledge and education. One of those countries is Bosnia and Herzegovina. Authorities at all levels have appropriated minimal funds for these purposes so far. The importance of knowledge and education in economic development can be detected on the example of Turkey that, thanks to the adequate approach in these areas, has completely repaid its debt to the IMF and developed the economy further so that Turkey is one of the most developed countries in this region today. How we should solve the problem of insufficient economic development of Bosnia and Herzegovina? The answer is very simple. The knowledge that Bosnia and Herzegovina has at its disposal should be treated with respect, using it for development of our country. However, we have had just opposite experience so far. Namely, local youth with specific knowledge highly demanded in Bosnia and abroad have been disregarded easily, and young population continues leaving the country without an intention to come back.

Keywords: knowledge, education, economic development

1. Uvod

U vrijeme kada mnoge države imaju velike ekonomske i društvene probleme nameće se pitanje kako te probleme riješiti s obzirom na sve nedostatke koje imaju u svom društveno-političkom i privrednom razvoju. Također, ti problemi nisu zaobišli ni Bosnu i Hercegovinu. Razvoj društva jednim dijelom zavisi od finansijskog ulaganja u jedan od najznačajnijih resursa kojim raspolaže Bosna i Hercegovina a to je znanje kojim raspolažu njeni stanovnici, a među njima najznačajiniji su mladi obrazovani ljudi. Ovi ljudi, nažalost svakodnevno odlaze u inostranstvo iz različitih razloga. S obzirom da su oni jedan od ključnih faktora razvoja privrede i društva, mnogo više bi trebalo posvetiti pažnje njihovom razumijevanju i ulaganju kako bi ih zadržali u Bosni i Hercegovini. U ovom radu izvršit ćemo kraću analizu trenutnog stanja u nekim od zemalja koje su posvetile dovoljno pažnje podsticanju jednog od najvažnijih resursa kojima te zemlje raspolažu a to je znanje i obrazovanje. Bit će predstavljeni primjeri nekih zemalja iz regiona koje su svoj društveno-ekonomski razvoj zasnovale na većoj finansijskoj podršci i većem ulaganju u znanje i obrazovanje, kao što je primjer Republike Turske. Također, bit će predstavljen značaj znanja, obrazovanja i naučno istraživačkog rada kako u Bosni i i Hercegovini također i u zemljama regiona, Jugoistočne Evrope i svijeta u cjelini.

2. Značaj znanja i obrazovanja u privrednom razvoju društva

U današnje vrijeme nema održivog i ubrzanog privrednog razvoja bez kvalitetnog znanja i obrazovanja. Savremena ekonomija i privredni razvoj temelje se na neprekidnom sticanju znanja i konstantnom ulaganju u intelektualni kapital. Svaka zemlja svoj privredni razvoj zasniva na znanju i obrazovanju koji su oduvijek bili jedan od osnovnih instrumenata razvoja nacionalnih ekonomija. Današnje vrijeme karakteriše svakodnevne promjene naročito u pogledu privrednog razvoja. Ne može se reći da je neka zemlja nezavisna od drugih zemalja s

obzirom da su u savremenim uslovima globalizacije znanje i obrazovanje nešto što se cijeni i vrednuje na globalnom tržištu. Znanje i obrazovanje naročito zavise od visine ulaganja koje svaka država podržava kroz budžetska izdvajanja u oblast nauke i naučno-istraživačkog rada. Kolika se sredstva iz budžeta pojedinih zemalja izdvajaju u znanje i obrazovanje najbolje se ogleđa kroz brzinu privrednog razvoja. S obzirom da se privredni razvoj temelji na državnim podsticajem u inovacije i naučna istraživanja jer oni predstavljaju ključni faktor razvoja određenog društva pa i privrede u cjelini. Ukoliko se dovoljno ne posvećuje pažnje inovacijama i naučno-istraživačkom radu nije moguće očekivati brži razvoj cjelokupne društvene zajednice. Kroz historiju bili smo svjedoci da države koje su bile politički i ekonomski izolovane od ostatka svijeta imale su usporen ili zaustavljen privredni razvoj. Rezultat te izolacije je ekonomska i tehnološka zaostalost kako privrede tako i stanovništva u svakom segmentu privrednog i društvenog života. Interesantni su primjeri država koje su iz različitih razloga (najčešće političke prirode), bile izolovane od ostatka svijeta. U ovim zemljama skoro da je zaustavljen privredni razvoj što se negativno odrazilo na životni standard stanovništva. Najsvježiji primjeri iz bliže historije su Albanija u vrijeme vladavine diktatora Envera Hodže, Kuba u vrijeme vladavine Fidela Kastro, Sjeverna Koreja pod vladavinom današnjeg vođe Kima i njegovih prethodnika iz iste porodice. Razlog privrednog zaostajanja ovih zemalja je prije svega zbog ekonomskih sankcija i političke izolovanosti od ostatka svijeta, a naročito velikih ekonomskih i politički moćnih zemalja od kojih se izdvajaju SAD. Također, balkanske zemlje među kojima se naročito ističe Bosna i Hercegovina, nisu zaobiđene u zaostajanju u devedesetim godinama prošlog vijeka u privrednom i društvenom razvoju kada je na ovim prostorima bjesnio rat. Globalni trendovi u devedesetim godinama prošlog vijeka su zaobišli ove zemlje koje su privredno, informaciono, medijski, saobraćajno i tehnološki zaostajali u razvoju u odnosu na ostale zemlje koje su išle u korak sa globalnim promjenama i prilagođavale se globalnim trendovima,

naročito ulažući u znanje i obrazovanje. Bosna i Hercegovina nije još završila sa tranzicijom, dok je privatizacija nepravedno provedena, a reforme u mnogim oblastima privrednog i društvenog života nisu do kraja sprovedene. Sve navedeno se negativno odražava na brži privredni razvoj Bosne i Hercegovine i sve većim ekonomskim zaostatkom za drugim zemljama Evrope i svijeta.

3. Ubrzani privredni razvoj Republike Turske zahvaljujući ulaganju u znanje i obrazovanje

Razlike u znanju i njegovoj tehnološkoj primjeni postaju glavni faktori koji dijele razvijene zemlje od nerazvijenih, bogate od siromašnih, visoki životni standard od niskog.

Za neku državu kažemo da ima održivi ekonomski rast i razvoj ako u periodu od najmanje tri godine ima rast BDP od najmanje 5 % i više. Najbolji primjer ubrzanog i održivog ekonomskog razvoja je Turska. S investiranjem u obrazovanje i znanje Turska je drastično povećala broj škola, fakulteta, univerziteta i studenata, a to je imalo jako pozitivne efekte na ekonomski rast i razvoj države i njene ekonomske i političke uloge u svijetu. Uporedo sa ulaganjem u obrazovanje, krenuo je ekonomski rast, razvoj i prosperitet Turske. To je država koja je posljednjih godina najviše investirala u obrazovanje i u tom periodu Turska je doživjela ekonomsku ekspanziju, otplatila je sav dug MMF-u i razvija se na svim poljima. Turska je jedna od zemalja u svijetu koja ima najveći ekonomski rast na godišnjem nivo, te je s toga Turska nabolji primjer potvrde hipoteze da je ulaganje u obrazovanje i znanje najisplativija investicija, koja u budućnosti donosi ekonomski rast, prosperitet i blagostanje na svim nivoima. Na globalnom tržištu ima dovoljno resursa, sredstava i savremene tehnologije, ali je sve manje kadrova koji su obučeni i pripremljeni za rad i poslovanje na otvorenom tržištu. Zato neki ovaj vijek nazivaju „vijekom znanja“ u kojem će „globalni pasoš“ dobijati samo kvalitetni i inovativni kadrovi. I pored ovakve činjenice

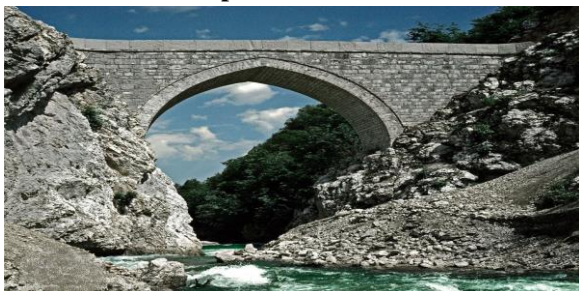
u Bosni i Hercegovini malo je učinjeno na reformi nastavnog programa, tako da se nastava većinom izvodi kao što je to bilo na početku prošlog vijeka. Postojeće obrazovanje zasniva se više na informacijama, a manje na istraživanjima i činjenicama, umjesto timskog rada stimulira se pojedinačni rad, umjesto multimedijalnih lekcija primjenjuju se zastarjeli udžbenici itd. Moderno vrijeme i savremeni trendovi generiraju nova zanimanja, koja traže potpuno novi način obuke. Obrazovni sistem nije prilagođen novim strukturama u društvu, kretanjima u svijetu i načinima na koji se danas stiču znanja. Bosna i Hercegovina ima šanse za ubrzan i održivi ekonomski razvoj ako u budućnosti bude puno više ulagala u obrazovanje i nauku, te obrazovne programe uskladila sa potrebama tržišta rada. Najbolji primjer je Republika Turska, dok je u Bosni i Hercegovini ključni problem nezaposlenost i neadekvatan sistem obrazovanja, odnosno njegoa neusklađenost s tržištem rada. Vlada i njena tijela bi se trebali fokusirati na obuke prema potrebnim znanjima i vještinama, kao i na donošenju adekvatne strategije i politike obrazovanja na svim nivoima. Pažnja bi se trebala posvetiti reviziji školskih planova i programa, kako bi se stečene vještine i znanja prilagodili zahtjevima tržišta. Jedinstvo, saradnja i povezivanje obrazovnih institucija s poslodavcima je nužno i potrebno u cilju pokretanja privrede, zapošljavanja, ubrzanog ekonomskog razvoja i progresu, (Bahtić. S., 2018.).

4. Znanje - resurs novog vijeka

Ekonomija zasnovana na znanju je savremena ekonomija, u njoj je vrijednost ukupno proizvedenih i realizovanih roba i usluga stvorena na bazi primjenjenog znanja, što će reći da eksploatacija znanja igra dominantnu ulogu u stvaranju materijalnih dobara i društvenog bogatstva. Zato se i kaže da je današnji svijet ušao u jedno novo doba – doba znanja .Osnovni ifrastrukturni elementi za prosperitet u ekonomiji znanja su: znanje kao izvor ekonomskog razvoja, inovacije-kao najvrijedniji izvor stvaranja nove vrijednosti i stvaranje promjena. Doba znanja postavlja temelje novog ekonomskog poretka i šansu

kreiranja nove budućnosti, koja se sve više oslanja na vrijednost ljudskog potencijala. Novo ekonomsko doba definišu mnogi naučnici, jedan od njih je Piter Drucker koji ističe da u ekonomiji znanja prirodni resursi i rad nisu više osnovni ekonomski resursi, već je to intelektualni kapital koji definiše kao „znanje koje teče kroz tehnologiju i nalazi se u ljudima“. Iz navedenog proizilazi da je znanje prioritetni faktor konkurentnosti. U globalnom poslovanju u ekonomiji znanja konkurentnost postaje vezana za pojedinačne privredne subjekte, preduzeća i druge organizacione sisteme. Globalizacija kao univerzalni proces prožima sve aspekte društva, ona ruši granice i uspostavlja nove veze i odnose stvarajući uslove za bržu i efikasniju razmjenu ljudi, kapitala, roba, usluga, novca, informacija i znanja. Na slici 1. prikazan je most iz osmanskog perioda koji je izgrađen tehnikom i materijalima koji su u to vrijeme bili dostupni tadašnjim graditeljima.

Slika 1. Most iz perioda osmanske vladavine

Izvor: <https://www.bing.com/images/search?q=mostovi&FORM=HDRSC2>

Globalizaciju znanja možemo razumjeti kao rast, razvoj i razmjenu znanja između različitih ekonomskih subjekata na globalnoj osnovi. U ekonomiji znanja, znanje poprima neke specifičnosti i postaje fokus interesovanja ekonomske nauke i prakse. Ono danas postaje organizacijsko znanje (na nivou poslovnog sistema) i sve više postaje suština i nosilac poslovnog razvoja i rasta, kao i struktura za stvaranje novih znanja. Poslovanje u ekonomiji znanja karakteriše se velikim i naglim promjenama na svim nivoima i u svim sektorima i granama, privredni subjekti postaju brojniji (novi proizvodi, usluge, povećanje tržišta), poslovanje ima

internacionalni karakter, niču novi oblici saradnje između poslovnih sistema, borba u konkurenciji postaje sofisticirana i poprima nove oblike, tržište postaje sve probirljivije, nastaju novi zahtjevi konkurentnosti. Ekonomija znanja u cjelini predstavlja transformisanu industrijsku ekonomiju gdje se zaposleni u industrijskoj ekonomiji i svim njenim privrednim subjektima tretirani generatorom troška. U ekonomiji znanja oni se smatraju generatorom prihoda i bogatstva i čine najvrijedniji ekonomski kapital. Moć menadžmenta, u industrijskoj ekonomiji, zavisi od nivoa u organizacionoj hijerarhiji, u ekonomiji znanja moć menadžmenta zavisi od nivoa znanja. Osnovni oblik dobiti u industrijskoj ekonomiji bio je, „opipljiv“ – novac, u novoj ekonomiji dobit postaje „neopipljiv“, „nevidljiv“ – učenje, nove ideje, novi kvaliteti, novi kupci i klijenti, jer su to nosioci privrednog razvoja. Uska grla bila su novac i vještine u modernoj ekonomiji, to postaju vrijeme i znanje. Era znanja donosi potpuno nove poglede na svijet ekonomije i inauguriše potpuno novi menadžment. Čovjek sa svojim znanjima, sposobnostima, navikama, vještinama, kreativnošću, motivacijom i energijom najbitniji je faktor cjelokupnog ljudskog stvaralaštva i nosilac cjelokupnog privrednog razvoja. Zahvaljujući razvoju ljudskih znanja, savremeni svijet se našao u naučno-tehnološkoj revoluciji koju karakteriše adekvatan koncept proizvodnje, razmjene i potrošnje. To pokazuje da su savremeni uslovi privređivanja u interakciji sa novim oblicima organizovanja i menadžmenta na svim nivoima od poslovnog sistema, granske, nacionalne do svjetske privrede, gdje presudnu ulogu imaju kvalitetni ljudski resursi. Vrijeme u kome živimo je, dakle, vrijeme znanja, kreativnosti i informacija. To su resursi savremene ekonomije od kojih se očekuje da mogu proširiti granice saznanja, ali i produktivnosti i poslovnih rezultata. Bez novih kreativnosti i znanja nije moguće restrukturiranje velikih sistema, rješavanje viškova zaposlenih, funkcionisanje velikih organizacionih sistema. Kreativnost i ideje su najvredniji darovi koje pojedinac može posjedovati, najveće društveno bogatstvo. Stoga se današnji ekonomski razvoj fokusira na ljudsku stranu organizacije gdje ljudski

kapital zauzima centralno mjesto u strateškom poslovanju. U današnjim uslovima razvoja globalizacije svjetske privrede stvoren je i odgovarajući sistem međunarodne podjele rada. Zato svjetski ekonomski eksperti s punim pravom tvrde da funkcionisanje svjetske privrede predstavlja najsloženiji sistem koji se svakog dana sve više razvija i usavršava. Nijedna nacionalna ekonomija i privredna grana, danas ne može obezbijediti svoj opstanak i razvoj bez adekvatne međunarodne afirmacije i uključivanja u svjetske privredne tokove. Sva dešavanja na svjetskoj sceni i u globalnoj ekonomiji kao i sva dešavanja u nacionalnim ekonomijama i svim privrednim subjektima zavise prvenstveno od znanja i sposobnosti ljudskog faktora, (Radovanović.V., Rendulić.G.,2014.).

Slika. 2. Savremeni most izgrađen na osnovu znanja i savremenih tehnologija

Izvor:

<https://www.bing.com/images/search?q=mostovi&FORM=HDRSC2>

Danas se u svijetu od osnovnih faktora proizvodnje najviše ulaže u radnu snagu, pošto uslovi privređivanja u svjetskoj ekonomiji sve više zahtijevaju sve veća znanja, inovacije i motive za rad. U svijetu pored svih revolucija koje su se do danas dešavale (industrijska revolucija, naučotehnološka revolucija, energetska revolucija), veoma je bitna "revolucija inteligencije i profesije." Ona podrazumjeva ubrzan transfer i primjenu intenzivnih znanja u razvoju ekonomije i tehnologije. Zato danas niko više i ne dovodi u pitanje ključnu ulogu ljudskih resursa u cjelokupnom razvoju. Kvalitetni ljudski resursi zahtijevaju investiciona ulaganja u njihov razvoj kao "industriju znanja". To se postiže izdvajanjem finansijskih sredstava

za razvoj ljudskih resursa - za obrazovanje i za naučno istraživački rad. Ovakva finansijska izdvajanja u svijetu su neujednačena i različita što zavisi od razvijenosti pojedinih zemalja, pa su zato visoka znanja i razvijeni ljudski resursi koncentrisani u određenim dijelovima, (Radovanović.V., Rendulić.G., 2014.). Na slikama 1 i 2 prikazan je tehnološki razvoj u izgradnji građevinskih infrastrukturnih objekata u svijetu zahvaljujući neprekidnom ulaganju u znanje i obrazovanje.

5. Obrazovanje – faktor privrednog rasta i razvoja

Kapital može biti u obliku: fizičkog kapitala, novčanog i ljudskog kapitala. Bez tehnološkog napretka, ni fizički ni ljudski kapital neće dovesti do rasta i razvoja. Geri Beker (Gary Becker) u svom klasičnom djelu „Ljudski kapital“ (Human Capital) ističe da svaka aktivnost koja sa sobom nosi troškove u tekućem periodu, a povećava produktivnost u budućem, može se analizirati u okviru teorije investicija, Grečić, V., (2004). Sve aktivnosti koje povećavaju produktivnost zahtijevaju ulaganje, investicije, ali se vraćaju sa profitom. Investicije su povezane sa problemima mjerenja troškova i učinaka, odnosno kako napraviti racionalan izbor između raspoloživih mogućnosti. Ljudski kapital je ekonomski izraz za znanje, vještine koje radnici stiču kroz obrazovanje, obuku i radno iskustvo. Glavni oblik formiranja ljudskog kapitala je obrazovanje. U obrazovanju su akumulirane vještine, koje se stiču i kroz obuku na poslu. Obrazovanje, obuka i iskustvo nisu dovoljno opipljivi kao mašine, zgrade, ali ljudski kapital i fizički kapital utiču na povećanje sposobnosti privrede da proizvodi dobra i usluge. U zemljama gdje je ljudski kapital oskudan, jaz između zarada obrazovanih i neobrazovanih radnika je veći. Treba obezbijediti dobre obrazovne ustanove i koristiti ih. Ulaganja u ljudski kapital imaju svoj oportunitetni trošak. Dok traje školovanje, čovjek se odriče zarade koju bi mogao da ostvari kroz rad. Međutim, obrazovane osobe mogu da imaju više ideja koje mogu da doprinesu sveukupnom razvoju znanja društva koja će moći svako

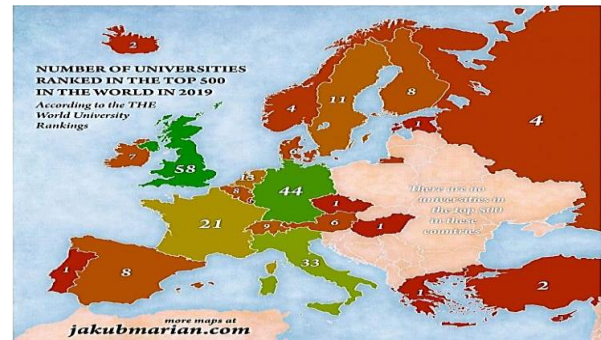
da koristi. Doprinos za društvo od školovanja može biti veći od doprinosa za pojedinca. Za rješavanje brojnih strukturnih problema privrede potrebno je upotrijebiti znanje. Sticanje, unapređivanje i upotreba znanja sigurno podstiče rast i konkurentnost privrede, (Mušikić. S., Krulj, Mladenović. M., 2015.). Ni jedna zemlja do sada nije doživjela ubrzani privredni rast i razvoj bez ozbiljnijeg pristupa ka obrazovanju i unapređenju obrazovnog sistema.

6. Univerziteta iz BiH nema među najbolje rangiranim u regionu i svijetu

Britanski list specijaliziran za visoko obrazovanje svake godine objavljuje rang-listu svjetskih univerziteta, na kojoj je više od 1250 najboljih univerziteta na svijetu. A češki lingvist, matematičar, kartograf i muzičar Jakub Marijan (Marian) na svom je blogu, na kojem objavljuje edukativne geografske karte s različitim podacima, objavio i kartu Evrope s brojem vrhunskih univerziteta u svakoj zemlji. Za kriterij je uzeo ulazak u prvih 500 na posljednjoj rang-listi Times Higher Educationa. A na njoj, kako se lijepo može vidjeti, BiH spada među zemlje koje nemaju nijedan univerzitet među najboljima. Jedino Mađarska, Češka i Estonija imaju po jedan vrhunski univerzitet. Doduše, u Istočnoj Evropi, osim BiH, u tu neslavnu kategoriju spada gotovo cijela Istočna Evropa, sve zemlje bivše Jugoslavije, Albanija, Bugarska, Rumunija, Poljska, Ukrajina, Moldavija, Bjelorusija, Litvanija i Latvija. Ipak, čak i Estonija, zemlja s manje od milion i po stanovnika, ima jedan univerzitet među 500 najboljih na svijetu, po ovoj statistici. Mađarska i Češka također imaju po jedan vrhunski univerzitet. S druge strane, zemlje Zapadne Evrope stoje neusporedivo bolje.⁷¹

⁷¹Na osnovu najnovijih istraživanja koja su nedavno objavljena na <http://tip.ba/2018/11/09/objavljena-karta-najboljih-univerziteta-u-evropi-evo-kako-stoji-bosna-i-hercegovina/> (Preuzeto:10.11.2018.)

Slika 3. Karta najbolje rangiranih univerziteta u Evropi

Izvor: <http://tip.ba/2018/11/09/objavljena-karta-najboljih-univerziteta-u-evropi-evo-kako-stoji-bosna-i-hercegovina/>

Njemačka ima 44 vrhunska univerziteta, Velika Britanija 58, Francuska 21, Italija 33, a relativno malene zapadnoevropske zemlje također ne stoje loše: Irska ima 7 vrhunskih univerziteta, Danska i Austrija po 6, Švedska 11, a Švicarska 9. A kako je Marian objasnio u svom članku, Times Higher Education univerzitete vrijednuje prema sljedećim kriterijima: podučavanje (okruženje za učenje), istraživanje (količina, prihodi, reputacija), citati (uticaj istraživanja), međunarodna perspektiva (međunarodni studenti, osoblje i saradnja) i industrijski prihodi (transfer znanja). No, budući da ova statistika ne uzima u obzir broj stanovnika i studenata u nekoj zemlji, a logično je očekivati da će veća zemlja imati više univerziteta, pa tako i više vrhunskih univerziteta nego manja zemlja. Američki univerziteti dominiraju popisom najbolje rangiranih univerziteta te su najzastupljeniji unutar prvih sto visoko obrazovnih institucija. Britanski univerziteti Oksford i Kembridž nalaze se na prva dva mjesta. Američki univerziteti dominiraju popisom najbolje rangiranih univerziteta te su najzastupljeniji unutar prvih stotinu visoko obrazovnih institucija. Tako se na trećem mjestu liste nalazi američki univerzitet Stanford, na četvrtom Massachusetts Institute of Technology (MIT), a na petom California Institute of Technology. Japan je druga najzastupljenija država na rang-listi nakon SAD-a sa svojih 103 univerziteta koja su dospjela na popis. Što se Evrope tiče, među prvih 100 mjesta osam ih je iz Njemačke, od kojih je Univerzitet Ludvig Maksimilijan u Minhenu zauzelo 32. mjesto

na listi. Dva francuska univerziteta, Paris Sciences et Lettres (PSL) i Sorbonne, i jedno belgijsko, KU Leuven, našli su se unutar prvih sto na rang-listi najboljih svjetskih univerziteta.⁷²

7. Naučna istraživanja u funkciji privrednog razvoja

1. Fundamentalna (bazična); 2. Primjenjena (aplikativna); 3. Razvojna. Fundamentalna ili bazična istraživanja imaju za cilj otkrivanje međuzavisnosti i zakonitosti pojava u prirodi i društvu. Ova istraživanja doprinose proširenju i produbljivanju postojećih znanja, njihovom potpunijem razumijevanju, omogućavaju redefinisane postojećih zakona i teorija, a istovremeno bazična istraživanja stvaraju osnove i predstavljaju izvor ideja za primjenjena i razvojna istraživanja. Fundamentalna istraživanja imaju za cilj otkrivanje novih zakona i hipoteza i proširenje znanja. Bazična istraživanja su inicijalna istraživanja čiji je rezultat naučno otkriće, a daljnim istraživanjima ono se u praksi pretvara i pretače u inovaciju tj. pronalazak primjenjen i provjeren u praksi. Rezultat fundamentalnih istraživanja mogu biti epohalna saznanja, tj. naučna otkrića koja se ne mogu prisvajati i pravno štititi, već predstavljaju zajedničku svojinu čovječanstva. Primjenjena ili aplikativna istraživanja imaju za cilj rješavanje nekog praktičnog problema, odnosno iznalaženje novih rješenja vezanih za proizvode, procese, materijale i ostalu tehnologiju. Primjenjena istraživanja snabdijevaju proces proizvodnje inovacijama, odnosno pronalascima i drugim naučno-tehnološkim informacijama o mogućim boljim rješenjima određenih problema. Razvojna istraživanja ili eksperimentalni razvoj u principu ne uključuju neke nove metode i rezultate, već se baziraju na već provjerenim rezultatima fundamentalnog i primjenjenog istraživanja.

⁷² Najbolje rangirani univerziteti na nedavno objavljenoj listi. <http://tip.ba/2018/11/09/objavljena-karta-najboljih-univerziteta-u-evropi-evo-kako-stoji-bosna-i-hercegovina/> (Preuzeto: 10.11.2018.)

Razvojna istraživanja su ciljana istraživanja radi razvoja novih tehnologija, (Lajović. D., Vulić. V., skripta, 2015., str. 32-33.).

8. Zaključak

Koliki je značaj znanja i obrazovanja u razvoju neke društvene zajednice najbolje pokazuje stepen privrednog razvoja pojedinih država. U ovom radu smo došli do zaključka da one države koje su ozbiljno pristupile podršci obrazovanju i naučno-istraživačkom radu ubrzano su se razvijale, postale su politički i ekonomski nezavisne od uticaja međunarodnih finansijskih institucija, podigle su kvalitet života svojim građanima kroz porast životnog standarda i za kratko vrijeme doživjele ubrzano povećanje BDP-a. Jedan od svijetlih primjera koji je predstavljen u ovom radu je Republika Turska. S obzirom da je u Bosni i Hercegovini malo izdvajanje iz budžeta na svim nivoima vlasti za nauku i naučno istraživački rad, u takvim uslovima ne može se očekivati brži privredni razvoj i društveno-politička nezavisnost. U savremenoj tržišnoj privredi znanje je jedan od najcjenjenijih i najskupljih resursa. Mnoge razvijene zemlje izdvajaju iz budžeta značajna finansijska sredstva u cilju sticanje znanja i unapređivanja obrazovanih ustanova. Bosna i Hercegovina nedovoljno ulaže u obrazovni sistem što se ogleda u zaostajanju naučno-istraživačkih institucija i visokoškolskih ustanova kao što su univerziteti. Nema ni jednog univerziteta iz Bosne i Hercegovine među najbolje rangiranim univerzitetima u svijetu. Ovaj podatak nam govori da sa ovakvim pristupom prema znanju i obrazovanju ne mogu se očekivati pozitivne promjene u privrednom i društveno-političkom razvoju države.

9. Literatura

- [1] Bahtić. S.,(2018) <http://poduzetnik.ba/blog/obrazovanje-i-znanje-kao-preduvjet-ubrzanog-ekonomskog-razvoja/Prilog> (preuzeto: 19.10.2018.).

- [2] Domljan. I.,(2014,) „Poduzetništvo kao faktor razvoja gradova“. Zbornik radova, broj 7. Građevinski fakultet Sveučilišta u Mostaru.
- [3] Grečić, V. (2004). Ekonomija rada. Beograd: Ekonomski fakultet.
- [4] Lajović. D., Vulić. V., <https://www.scribd.com/document/53618371/tehnologijaiinovacije-skripta>, „Tehnologija i inovacije“, Ekonomski fakultet Podgorica, skripta,(2015.), str. 32-33.
- [5] Mušikić. S., Krulj, Mladenović. M.,(2015.) „Ljudski kapital kao kvalitativna komponenta privrednog rasta i razvoja“. Visoka poslovna škola strukovnih studija Blace, Srbija, "Finance and banking.str.259-461.
- [6] Radovanović.V., Rendulić.G.,(2014.) „Znanje-put ekonomskog razvoja“, Tehnika i informatika u obrazovanju, 5. konferencija sa međunarodnim učešćem, FTN Čačak, 30–31. maj 2014.
- [7] [https://www.bing.com/images/search?q=mostovi&FORM=HDRSC2\(Preuzeto:03.11.2018\)](https://www.bing.com/images/search?q=mostovi&FORM=HDRSC2(Preuzeto:03.11.2018))
- [8] [https://opusteno.rs/arhitektura-f129/najveci-i-najduzi-mostovi-na-svetu-t5794.html\(Preuzeto:23.10.2018.\)](https://opusteno.rs/arhitektura-f129/najveci-i-najduzi-mostovi-na-svetu-t5794.html(Preuzeto:23.10.2018.)).
- [9] [https://www.bing.com/images/search?q=mostovi&FORM=HDRSC2\(Preuzeto:20.10.2018\)](https://www.bing.com/images/search?q=mostovi&FORM=HDRSC2(Preuzeto:20.10.2018))
- [10] [http://tip.ba/2018/11/09/objavljena-karta-najboljih-univerziteta-u-evropi-evo-kako-stoji-bosna-i-hercegovina/\(Preuzeto:10.11.2018.\)](http://tip.ba/2018/11/09/objavljena-karta-najboljih-univerziteta-u-evropi-evo-kako-stoji-bosna-i-hercegovina/(Preuzeto:10.11.2018.))